

III. BAUDŽIAMOJI TEISĖ

BAUDŽIAMOSIOS TEISINĖS KOVOS SU ORGANIZUOTU NUSIKALSTAMUMU PRIEMONĖS KITŲ VALSTYBIŲ ĮSTATYMUOSE

Doktorantas Aurelijus Gutauskas

Lietuvos teisės akademija, Teisės fakultetas, Baudžiamosios teisės katedra,
Ateities g 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 45 84
Elektroninis paštas btk@lta.lt

Pateikta 2000 m. vasario 9 d.

Parengta spausdinti 2000 m. rugsėjo 1 d.

Recenzavo Lietuvos teisės akademijos Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros vedėjas prof. habil. dr. V. Piesliakas ir šio fakulteto Kriminologijos katedros vedėja doc. dr. G. Babachinaitė

S a n t r a u k a

Šiame straipsnyje nagrinėjamos įvairių valstybių baudžiamosios teisinės kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonės. Pateikiama baudžiamųjų įstatymų bei kitų norminių aktų, susijusių su organizuotu nusikalstamumu, analizė, jų taikymo organizuotiems nusikaltėliams problemos. Daugiausia dėmesio skiriama valstybėms, turinčioms gilią kovos su organizuotu nusikalstamumu tradicijas – Italijai bei JAV. Būtent šios dvi valstybės turi daugiausia įvairių baudžiamųjų teisinių priemonių, kuriomis galima daryti įtaką organizuotam nusikalstamumui. Straipsnyje taip pat analizuojamos ir kitų skirtingų teisinių sistemų pasaulio valstybių – Vokietijos, Austrijos, Australijos, Rusijos, Baltarusijos, Japonijos, Latvijos baudžiamosios teisinės priemonės bei jų veiksmingumas užkertant kelią organizuotam nusikalstamumui. Visų be išimties valstybių patirtis šioje srityje yra labai svarbi, tačiau jos negalima kopijuoti ir mechaniškai perkelti į vienos ar kitos valstybės baudžiamuosius įstatymus ar kitus norminius aktus, nes organizuotas nusikalstamumas, kaip specifinis socialinis reiškinys, visose valstybėse yra skirtingas, reiškiasi pačiomis įvairiausiomis formomis, turi skirtingą struktūrą, skirtingas veiklos sferas, kurias nulemia konkrečios valstybės socialinės, ekonominės, politinės ir kitos sąlygos. Todėl straipsnyje norima parodyti, kaip atskiros valstybės bando užkirsti kelią organizuotam nusikalstamumui, kokių imasi teisinių priemonių bei ieško metodų šiam socialiniam fenomenui pristabdyti. Straipsnio pabaigoje apžvelgiamos tarptautinės organizacijos ir jų vaidmuo kovojant su organizuotu nusikalstamumu.

Organizuotas nusikalstamumas pasaulyje yra didžiulė prieš visuomenę ir valstybę nukreipta jėga. Daugelis valstybių, ypač kuriose veikia stiprus organizuotas nusikalstamumas, turi savo nacionalinę baudžiamąją kovos su šiuo neigiamu socialiniu reiškiniu politiką. Organizuotas nusikalstamumas primeta visuomenei savo vertybių sistemą, elgesio normas, stengiasi skverbtis ne tik į ekonomiką, bet ir politiką, nacionalinius santykius ir netgi tradiciškai laikomas nekriminalizuojamas sferas – pramogų verslą bei sportą. Plečiasi organizuoto nusikalstamumo geografija, nuolat auga jo kriminalinis kapitalas. Organizuotas nusikalstamumas, kaip pastovus organizuotas nusikalstamas junginys, tampa vis organizuotesnis bei civilizuotesnis. Sisteminga kriminalinė veikla tampa verslu arba gyvenimo būdu, todėl kovoti su ja darosi vis sunkiau. Paprasčiausias pavyzdys, kai organizuotos nusikalstamos grupuotės

užsiima su narkotikais susijusia veikla. Tačiau tai nėra tik narkotikai – tai ir: kontrabanda, korupcija, įvairių formų prievartos naudojimas, kriminalinių pajamų legalizavimas ir kt. Visi šie veiksmai yra organiškai susiję, ir tai apsunkina šią kovą. Taigi organizuotas nusikalstamumas yra vienas iš didžiausių šiuolaikinės visuomenės socialinių negerovių. Lietuva atkūrė nepriklausomybę palyginti neseniai, tačiau paveldėjo iš buvusios imperijos gana stiprų organizuotą nusikalstamumą. Manychiau, kad mokslininkams ir praktikams yra svarbu apibendrinti kitų valstybių, turinčių kovos su organizuotu nusikalstamumu patirties, baudžiamuosius ir kitus norminius aktus, išaiškinti jų taikymo organizuotiems nusikaltėliams problemas valstybėje bei visuomenėje.

Didelę kovos su organizuotu nusikalstamumu patirtį turi Italija. Šioje šalyje veikia daugelis specialiųjų įstatymų, sudarančių vientisą baudžiamųjų teisinių ir procesinių kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių sistemą. 1956 m. Italijoje buvo išleistas įstatymas „Apie asmenų, keliančių pavojų visuomeniniam saugumui ir moralei, prevencijos priemones“ [1, p. 81]. Jame numatytos specialios prevencijos priemonės: draudimas gyventi tam tikroje vietoje, toliau nuo didelių miestų, arba speciali teisėsaugos institucijų priežiūra. 1965 m. priimtas įstatymas „Priemonės prieš mafiją“ [2, p. 287]. Šiame įstatyme buvo numatyta, kad asmenims, įtariamiems dalyvaujant organizuotame nusikalstamume, galima taikyti 1956 m. įstatyme numatytas prevencijos priemones. Be to, teisėsaugos institucijų pareigūnai gali tikrinti įtariamo asmens finansinę padėtį ir turtą, turėdami tikslą nustatyti tų pajamų šaltinį. Tikrinamas gali būti ne tik įtariamojo, bet ir jo sutuoktinio, vaikų bei paskutinius 5 metus kartu gyvenusių asmenų turtas. Tikrinant nustatoma, koks įtariamojo vaidmuo ekonominėje veikloje, kokios pareigos, ar jis susijęs su kokių nors firmų, susivienijimų, finansinių institucijų veikla. Paaiškėjus tokiems ryšiams, gali būti paimami minėtų įstaigų dokumentai, susiję su įtariamojo asmens bei tikrinama pačių įstaigų veikla. Taip pat nustatoma, kad asmens uždarbis neatitinka jo finansinės ir turtinės padėties, konfiskuojamas visas užsiimant neteisėta veikla įgytas asmens turtas. Dar viena svarbi šio įstatymo nuostata yra ta, kad asmeniui, susijusiam su organizuotu nusikalstamumu, teismas gali uždrausti eiti tam tikras pareigas ar panaikinti turimus ekonominės veiklos įgaliojimus. 1982 m. Italijos baudžiamajame kodekse atsirado 416–1 straipsnis „Mafinio tipo susivienijimas“ (*Associazione Di Tipo Mafioso*) [3, p. 26]. Ši norma nustato, kad mafijozinio tipo yra toks susivienijimas, kurio nariai naudojami susivienijimo prievarta, taip pat yra priklausomi nuo jo, laikosi tylėjimo įžadų (omertos), turėdami tikslą daryti nusikaltimus, sukurti tiesioginę ar per tarpininkus ekonominės veiklos, nuolaidų suteikimo, rangos sutarčių, sprendimų priėmimo, visuomeninių tarnybų kontrolę arba gauti neteisėtas pajamas sau arba kitiems asmenims [4]. Remiantis šiuo apibrėžimu, būtų galima išskirti tokius šio susivienijimo požymius: 1. susivienijime turi dalyvauti trys arba daugiau asmenų; 2. ilgalaikiai nusikalstami ryšiai tarp susivienijimo narių; 3. ketinimas padaryti neapibrėžtą nusikaltimų skaičių; 4. kiekvienas susivienijimo narys pasiruošęs veikti realizuodamas nusikalstamą programą; 5. prievartos naudojimas savo veikloje. Baudžiamoji atsakomybė išskyla jau vien už dalyvavimą tokio susivienijimo veikloje. Taip pat už vadovavimą jam ar už tokio susivienijimo organizavimą. Norint pritaikyti šią normą, nusikalstamo susivienijimo veikloje reikia nustatyti prievartos naudojimo faktą. Nusikalstama grupuotė sugeba paveikti aplinkinius asmenis tiesiogiai naudodama jėgą arba grasindama ją panaudoti. Prievartos naudojimas susivienijimo veikloje yra būtinas šios nusikaltimo sudėties požymis. Nusikalstama mafinio tipo grupė savo veikloje sėkmingai išnaudoja nuo šios grupės priklausomus žmones, davusius tylėjimo įžadą. Tokia priklausomybė atsiranda grupei plėtojant savo veiklą, o ją stiprina duotas tylėjimo įžadas. Žmogus iš esmės nebegali priešintis nusikalstamos grupės narių valiai. Jeigu tokio susivienijimo dalyviai yra ginkluoti, atsakomybė, be abejo, didėja. Susivienijimo ginkluotumo požymis nereiškia, jog jo nariai būtinai turi būti ginkluoti. Pakanka nustatyti faktą, kad susivienijimo nariai laiko ginklus paslėptus. Italijos baudžiamajame kodekse yra ir 416 straipsnis, kuriame taip pat kalbama apie nusikalstamą susivienijimą [4]. Mafinio tipo nusikalstamas susivienijimas yra aukšto organizuotumo, o nusikalstamas susivienijimas – dar aukštesnio organizuotumo lygio. Be to, 416–1 straipsnis atitinka sudėtinį bendrininkavimą, kai grupės narių tikslas – daryti neapibrėžtą skaičių nusikaltimų. Taip pat jau minėti požymiai – prievartos naudojimas, priklausomybė nuo duotų

omertos įžadų – skiria 416 straipsnį nuo 416–1 straipsnio. Italijos baudžiamojo kodekso 513–1 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę asmenims, kurie dalyvauja neteisėtoje konkurencinėje veikloje, naudodami grasinimus ar prievartą, taip pat asmenims, kurie valdo ar kontroliuoja kokią nors ekonominę veiklą, finansuojamą iš nelegalaus pelno ar nusikaltamos veiklos. Baudžiamoji atsakomybė didėja, jeigu tokios veiklos metu įstaigoms ar įmonėms, kurios visiškai ar iš dalies finansuojamos iš valstybės biudžeto, padaroma žala. 1982 m. išleistas įstatymas Nr. 646, kuris papildė minėtus įstatymus [1, p. 82]. Šio įstatymo pagrindu buvo sukurta Parlamentinė komisija, kurios pagrindinis tikslas – spręsti su mafija susijusias problemas. Ši Komisija nuolat informuoja parlamentą apie padėtį valstybėje bei priimtas organizuoto nusikalstamumo užkardymo priemones. O svarbiausi pakeitimai buvo šie: numatytas būtinas asmenų, nuteistų pagal 416–1 straipsnį, finansinės–turtinės padėties tyrimas, ieškant anksčiau padarytų nusikaltimų pėdsakų; asmenys, nuteisti pagal šį straipsnį, privalo 10 metų po nuteisimo informuoti teisėsaugos institucijas apie savo finansinę–turtinę padėtį. Baudžiamasis kodeksas buvo papildytas 623–1 straipsniu, kuriame išvardyta visų rūšių korespondencija, kurią galima paimti (poėmio procedūrą ir telefono pokalbių pasiklausymą reglamentuoja baudžiamojo proceso įstatymas). Labai įdomus papildymas padarytas dėl vadinamojo organizuoto nusikalstamumo recidyvo. Jeigu asmuo padaro finansinį nusikaltimą, pažeidžia operacijų su užsienio valiuta taisykles ir jeigu toks asmuo anksčiau buvo teistas už dalyvavimą nusikalstamuose mafinio tipo susivienijimuose arba jam buvo taikytos prevencijos priemonės, jis nedelsiant areštuojamas (416–1 str. pagrindais). Svarbus papildymas padarytas ir Baudžiamojo proceso kodekse (BPK 338 ir 339 str.), kuris suteikia policijai teisę nustatyti didelių kompanijų, į kurias savo kapitalą investuoja mafija, akcijų savininkus. Šios normos taip pat suteikia galimybę susipažinti su Italijos ministro pirmininko kanceliarijos slaptų tarnybų dokumentais. Didelę reikšmę turėjo 1988 m. įstatymas Nr. 486, kurio pagrindu atsirado Aukščiausiojo komisaro institutas, turintis plačius įgaliojimus ir pavaldus vidaus reikalų ministrui [1, p. 84]. Šis komisaras gali, kai kada netgi nesilaikydamas įstatymo reikalavimų, patikrinti (arba atlikti reviziją) administracines institucijas bei valstybines įstaigas (bankus, valstybines ir privačias kredito įstaigas, visuomenines organizacijas). Taip jis gali gauti bet kokią informaciją ar dokumentus, kurie, jo manymu, reikalingi užkertant kelią organizuoto nusikalstamumo veiklai.

Tiek Italijoje, tiek ir JAV už kai kurių rūšių nusikaltimus taikomas „kaltumo prezumpcijos“ principas: ne teisėsaugos institucijos įrodinėja įtariamojo asmens įgyto turto kilmę, o jis pats turi įrodyti, kad turtas įgytas teisėtai ir atitinka legalias pajamas [5, p. 144]. Šis principas taikomas tiriant nusikaltimų rūšis, kurios susijusios su organizuotu nusikalstamumu. Šio principo taikymas gali būti pavyzdys ir kitoms valstybėms. Studijuojant JAV kovos su organizuotu nusikalstamumu patirtį, reikėtų paminėti, kad organizuotas nusikalstamumas skirtingose Amerikos valstijose skirtingai ir traktuojamas. Štai Kalifornijoje organizuotu nusikalstamumu laikoma veikla, kuria užsiima du ar daugiau asmenų ilgą laiką. Delavero valstijoje organizuotas nusikalstamumas – tai grupė, veikianti už įstatymo ribų ir siekianti gauti materialinės naudos. Misisipio valstijoje organizuotas nusikalstamumas – dviejų ar daugiau asmenų susitarimas bendrai daryti savanaudiškas kriminalines veikas ilgą laiką [6, p. 22]. Nepaisant skirtingų organizuoto nusikalstamumo sampratų, galima pastebėti ir panašumų. Pirmiausia nusikaltimus daro grupė asmenų (ar organizacija) ir nusikalstama veikla užsiimama kaip verslu. JAV Kongresas pateikė penkias išvadas, kodėl reikia nacionalinio kovos su organizuotu nusikalstamumu įstatymo: 1. JAV organizuotas nusikalstamumas yra plačiai paplitusi veikla, kuri kasmet „išsunkia“ bilijonus dolerių iš šalies ekonomikos. 2. Organizuito nusikalstamumo galia – nusikalstamu būdu iš įvairių nusikaltimų įgyti pinigai. 3. Šiuos pinigus nusikaltėliai investuoja į legalų verslą ir taip ardo demokratijos procesą. 4. Organizuitas nusikalstamumas silpnina valstybės ekonominės sistemos stabilumą, kenkia sąžiningiems investitoriams, trukdo laisvai konkurencijai, apsunkina užsienio prekybą, menkina valstybės ir jos piliečių gerovę. 5. Organizuitas nusikalstamumas toliau auga dėl įrodymų rinkimo proceso netobulumo [7, p. 20]. Vienas pirmųjų norminių aktų, nukreiptų prieš organizuitą nusikalstamumą, JAV buvo Hobbso įstatymas, priimtas 1946 metais [8, p. 450]. Iš esmės tai yra įstatymas, skirtas kovai su reketu kaip viena iš organizuito nusikalstamumo rūšių. Šiame

įstatyme teigiama, jog tas, kas bet koku būdu trukdo, kliudo ar daro įtaką prekybai, visuomeninio vartojimo apyvartai, padarydamas vagystę arba plėšimą, ar ruošiasi, ar susitaria tai daryti, ar vartoja smurtą arba grasina jį pavartoti prieš asmenis ar turtą, laikydamasis tam tikro plano ar turėdamas tikslą pakenkti šiai veiklai, yra baudžiamas iki 10 tūkstančių dolerių bauda arba laisvės atėmimu iki 20 metų arba abiem bausmėmis. Hobbso įstatymas numato baudžiamąją atsakomybę ir korumpuotiems pareigūnams, kurie už atlygį sudaro palankias sąlygas organizuoto nusikalstamumo veiklai. Gana įdomiai JAV suprantamas bendrininkavimo institutas – tai dviejų arba daugiau asmenų susitarimas padaryti nusikaltimą. Vadinasi, įrodinėjant bendrininkavimą, reikia įrodyti, jog du ar daugiau asmenų planavo pažeisti įstatymą ir akivaizdžiai įvykdė nors vieną bendrininkų plano dalį. Viena vertus, toks bendrininkavimo traktavimas yra veiksmingas kovojant su organizuotu nusikalstamumu. Tai patvirtina ir H. Abadinskis: 1. Bendrininkas negali apsiginti nuo kaltinimų, motyvuodamas tuo, kad jis nežinojo susitarimo detalių, nepažįsta kitų bendrininkų ar nežino jų indėlio darant nusikaltimą. 2. Vieno iš bendrininkų pagal susitarimą atliktas veiksmas yra pagrindas kaltinti kitus bendrininkus. 3. Netgi vėliau tapęs bendrininku, asmuo atsakingas už ankstesnius kitų bendrininkų nusikaltimus, jeigu jis žinojo bendrininkavimo tikslą [8, p. 451]. Tačiau, kita vertus, toks gana platus bendrininkavimo aiškinimas kai kuriais atvejais gali kelti problemų. Jei darant nusikaltimus dalyvauja daug bendrininkų, teismui sunku individualizuoti kiekvieno asmens veiką skiriant jam bausmę. 1961 m. JAV Kongresas priėmė įstatymų paketą, pavadintą „Įstatymai dėl persikėlimų“ [9, p. 10]. Šiuo įstatymų paketu buvo siekiama uždrausti organizuotų nusikaltėlių veiklą, susijusią su sienų tarp atskirų valstijų kirtimu ar gabenant krovinius. Taip pat uždrausti naudotis ryšio priemonėmis, jeigu tai daroma turint tikslą užsiimti neteisėta veikla: organizuoti azartinius žaidimus, prekyba narkotikais, reketu arba prostitucija. Pradžioje šis įstatymų paketas buvo gana veiksmingas, tačiau pamažu nusikaltėliai prisitaikė prie šių įstatymų reikalavimų. 1968 m. Kongresas priėmė įstatymą „Dėl vartotojų kredito gynimo“ [10, p. 90–321]. Šiuo įstatymu buvo siekiama pažaboti slaptą lupikautojų veiklą plėšikaujant. Asmenims, kurie nevykdydavo šių sąlygų, grėsdavo žiaurus susidorojimas. Toliau studijuojant chronologine tvarka Amerikos baudžiamuosius įstatymus, galima pastebėti aiškia sankcijų griežtinimo už nusikaltimus, susijusius su organizuoto nusikalstamumo veikla, tendenciją. Tai ypač akivaizdu septintojo–aštuntojo dešimtmečio įstatymų leidyboje. Viena iš pelningiausių nusikalstamos veiklos rūšių yra „gemblingas“, arba azartinių žaidimų organizavimas. Baudžiamoji atsakomybė numatyta už ne mažiau kaip penkių asmenų nusikalstamą susitarimą užsiimti tokiu verslu, jį finansuoti arba jam vadovauti. Dalyvavimas „gemblinge“ – tolygus tyčiniam šio įstatymo pažeidimui [1, p. 77]. Sankcija už šį nusikaltimą numato iki 5 metų laisvės atėmimą arba baudą ir neteisėtų pajamų konfiskavimą. Priėmus šį įstatymą, 1970 m. buvo priimtas Organizuoto nusikalstamumo kontrolės įstatymas, kurio dalis žinoma kaip RICO (*Reketeer Influenced and Corrupt Organizations*) [11, p. 5]. RICO tapo vienu svarbiausių aktų kovojant su organizuotu nusikalstamumu. Dauguma kitų įstatymų, kurių pagrindinis objektas yra organizuotas nusikalstamumas, kilo būtent iš šio įstatymo. Jis svarbus dar ir tuo, jog jame įtvirtinta visa sistemų veiksmų, kurie turėtų paveikti organizuotą nusikalstamumą. RICO įstatymas yra nukreiptas ne prieš atskirus nusikalstamus veiksmus, bet prieš sunkius nusikaltimus, kuriuos daro organizuotos grupės (įstatyme išvardytos 32 nusikaltimų rūšys). Už šio įstatymo pažeidimus numatytos labai griežtos bausmės. Vien dalyvavimas susivienijime, susijusiame su reketavimu, net jei tuo užsiima kiti susivienijimo nariai, pagal šį įstatymą yra nusikaltimas. Norint įrodyti RICO įstatymo pažeidimą, būtina nustatyti, kad: 1. egzistuoja nusikalstama organizacija; 2. kaltinamas asmuo yra susijęs su šia organizacija ir jos veikla; 3. kaltinamas asmuo tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvavo organizacijos veikloje ir 4. kad kaltinamas asmuo dalyvavo šios organizacijos organizuotame turto prievartavime [7, p. 21]. Tai, kad šis įstatymas buvo veiksmingas, liudija keletas pavyzdžių. Floridos valstijoje, pritaikius šį įstatymą, buvo nuteista 19 žmonių, kaltintų 400 padėgimų norint prievartauti turtą. Vašingtono valstijoje buvo nuteista 13 žmonių, užsiimančių reketu [12, p. 21]. Taip pat šio įstatymo pagrindu atsirado sąlyginis liudytojo imunitetas – liudytojas atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės tik tuo atveju, kai teisėsaugos institucijos neranda kitų šaltinių, rodančių liudytojo nusikalstamą veiklą. Be to, numatyta galimybė patraukti

atsakomybėn liudytoją, duodantį prieštarigus arba melagingus parodymus [1, p. 77]. Labai įdomi yra ir kita 1970 m. įstatymo nuostata, draudžianti naudoti įmonėse lėšas ir kitas pajamas, gautas iš neteisėtos organizuoto pobūdžio veiklos, kuri tiesiogiai susijusi su bet kokia legalios ekonomikos veikla. Tyčinis šios normos pažeidimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę iki 20 metų laisvės atėmimo arba baudą ir pajamų, gautų neteisėtu būdu, konfiskavimą. Svarbus žingsnis kovojant su organizuotu nusikalstamumu buvo žengtas 1977 m., kai Teksaso valstijos baudžiamajame kodekse atsirado atskiras skyrius „Organizuotas nusikalstamumas“ [13] ir pirmą kartą buvo pavartota „nusikalstamo susivienijimo“ sąvoka – tai 5 ar daugiau asmenų bendradarbiavimas vykdant nusikalstamą veiklą. Visi tokio susivienijimo nariai turi pažinoti vienas kitą, o tai reiškia, kad būdingas susivienijimo požymis yra jo pastovumas. Taip pat šiame skyriuje atsirado nauja labai plati nusikaltimo sudėtis „Dalyvavimas nusikalstamoje veikloje“. Tam, kad būtų galima šią sudėtį įrodyti, pakako nustatyti tokio susivienijimo subūrimo faktą, vadovavimą jam ar dalyvavimą jo veikloje turint tikslą padaryti vieną ar keletą nusikaltimų. Labai svarbia nuostata laikytina tai, jog tokio susivienijimo nariui suteikiama galimybė savanoriškai ir visiškai atsisakyti nusikalstamų tikslų ir nutraukti ryšius su susivienijimu. Be abejo, tai reikia padaryti iki nusikalstamos veiklos padarymo momento, t.y. imtis visų priemonių, kad šie veiksmai nebūtų atlikti. 1984 m. Kongresas priėmė kompleksinį nusikalstamumo kontrolės įstatymą [1, p. 78]. Šiame įstatyme numatyta, kad nuteisti asmenys, dalyvavę organizuoto nusikalstamumo veikloje, griežtai izoliuojami nuo kitų nuteistųjų. Taip stengiamasi užkirsti kelią, kad nuteistasis per trečiuosius asmenis negalėtų tęsti savo nusikalstamos veiklos. Kita svarbi šio įstatymo dalis susijusi su baudžiamosios atsakomybės nustatymu už nužudymą arba žmogaus pagrobimą pagal užsakymą, jeigu tai padarė organizuota grupė.

Priimtame įstatyme buvo numatyta nemažai baudžiamojo proceso naujovių. Vieną iš esminių paminėsiu – tai liudytojų, potencialių liudytojų ir jų šeimos narių apsaugos tvarkos nustatymas, pavyzdžiui, galimybė apgyvendinti juos kitoje vietoje, suteikti dokumentus kito asmens vardu, surasti darbą ir pan. Padidėjus nelegalios prekybos narkotikais mastams, Amerikos vyriausybė tuoj pat atkreipė dėmesį į šią pelningą organizuoto nusikalstamumo veiklą. 1986 m. buvo priimtas Kovos su piktnaudžiavimu narkotikais įstatymas [14, p. 5]. Šiuo įstatymu buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už narkotikų platinimą bei už jų platinimą mokyklų prieigose. Baudžiamoji atsakomybė taip pat numatyta asmenims, kurie buvo įmonės, kuri užsiminėjo narkotikų gamybą, platinimu ar importu (tokios įmonės pelnas turi viršyti 10 milijonų dolerių sumą per 12 mėnesių), administratoriai, organizatoriai arba vadovai. Tokiems asmenims gresia laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Tais pačiais metais buvo priimtas atskiras straipsnis, numatantis baudžiamąją atsakomybę už pinigų plovimą. 1992 m. tuometinis JAV prezidentas Dž. Bušas savo įsaku patvirtino „Nacionalinę narkotikų kontrolės strategiją“ [15, p. 15]. Pagrindinis programos tikslas – suardyti organizuoto nusikalstamumo veiklos tinklus, nustatyti narkotikų kontrabandos kelius, organizuotų grupuočių, užsiimančių narkotikų verslu, vadeivas. Taip pat išaiškinti nusikalstamos veiklos finansavimo šaltinius bei pinigų saugojimo vietas. Programos esmė buvo tai, kad visi numatyti veiksmai buvo atliekami vienu metu. Įgyvendinant šią programą, buvo pasiekta teigiamų rezultatų. Tuo labiau, kad organizuotos nusikalstamos struktūros nesitikėjo gauti „smūgį“ į visas savo grandis iš karto. Kaip matyti iš įstatymų apžvalgos, JAV turi daugybę įvairiausių kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių. Numatytos labai griežtos sankcijos už dalyvavimą organizuoto nusikalstamumo veikloje. Ypač rūpinamasi liudytojų apsauga, nes tai svarbiausias ir bene pagrindinis būdas gauti nusikalstamos veiklos įrodymų.

1997 m. Vokietijos kriminalinės policijos paskelbtame pranešime buvo aptarta organizuoto nusikalstamumo veikla šioje šalyje. Minėtoji tarnyba konstatavo, kad organizuotas nusikalstamumas Vokietijoje yra didelė problema ir mažai tikėtina, kad ši veikla artimiausiu metu susilpnės [16, p. 48]. Iš tikrųjų padėtis yra gana grėsminga. Štai 1996 m. Vokietijoje buvo iškeltos net 845 baudžiamosios bylos, susijusios su organizuota nusikalstama veikla [17, p. 12–16]. Galima pastebėti, kad kova su organizuotu nusikalstamumu Vokietijoje yra labiau orientuota į baudžiamosios teisės bei baudžiamojo proceso priemonių taikymą. 1992 m. buvo priimtas „Kovos su nelegalia narkotikų prekyba ir kitomis organizuoto nusikalsta-

mumo formomis“ įstatymas [18, p. 15]. Šiame įstatyme numatytos naujos galimybės nustatyti nusikalstamu būdu įgytas pajamas, sugriežtinta atsakomybė už nusikaltimų, susijusių su narkotikais, jeigu šį nusikaltimą padarė nusikalstama grupuotė. Taip pat buvo išplėsti slaptųjų operatyvinių priemonių panaudojimo pagrindai bei papildytos kai kurios nuostatos dėl liudytojų apsaugos. 1993 m. priimtas labai svarbus Kovos su pinigų plovimu įstatymas. Remiantis šiuo įstatymu, bankai ir kitos finansinės institucijos įpareigosios nustatinėti finansinių transakcijų, kurios viršija 20 tūkstančių Vokietijos markių, dalyvius, identifikuoti juos ir, jei kyla įtarimas dėl pinigų plovimo, informuoti kriminalinės justicijos pareigūnus [18]. 1994 m. buvo pateikti įstatymų pasiūlymai, numatantys slapto patalpų stebėjimo priemones, specialiųjų tarnybų panaudojimą kovojant su organizuotu nusikalstamumu ir kt. Į kai kuriuos pasiūlymus buvo atsižvelgta tais pačiais metais priėmus Kovos su nusikalstamumu įstatymą. Šis įstatymas nustatė galimybę pasiklausti tarptautinių telefono pokalbių, sustiprino baudžiamąjį persekiojimą už užsieniečių vežimą į Vokietiją. Labai svarbus, kovojant su organizuotu nusikalstamumu, yra policijos inicijuotos nusikaltimo provokacijos panaudojimas. Baudžiamoji atsakomybė, esant nusikaltimo provokacijai, numatyta tik už siekimą, kad nusikaltimas būtų padarytas. Tačiau policijai inicijuojant nusikaltimo provokaciją paprastai to daryti nesiekama. Nusikaltimo provokacija yra lengvinanti aplinkybė nusikaltimo vykdytojui. Pati provokacija yra pateisinama, kai jos imamas asmens, kuris, manoma, ir be provokacijos padarys nusikaltimą, atžvilgiu [16, p. 52]. Baudžiamajame kodekse atsirado priemonės, kurios gali būti taikomos tik padarius nusikaltimus, susijusius su organizuotu nusikalstamumu: BK 43^a straipsnis, numatantis naują bausmę „turtinę baudą“ bei 73^d straipsnis, numatantis baudžiamojo poveikio priemonę – „išplėstinę turto konfiskaciją“ [19, p. 24]. Šių priemonių pagrindinis tikslas yra nusikalstamu būdu gauto turto iš organizuotų nusikaltėlių atėmimas.

Austrijos baudžiamieji įstatymai (BK 278^a str.) numato atsakomybę ne tik už nusikalstamos organizacijos (*Kriminelle Organisation*) sukūrimą, bet ir už narystę tokioje organizacijoje [20, p. 770–775]. Pagrindiniai šios nusikaltimo sudėties požymiai yra: nusikalstama organizacija sukuriama ilgalaikiai nusikalstamai veiklai; ši organizacija turi vidinę struktūrą; ją turi sudaryti ne mažiau kaip 10 žmonių; tam, kad pasiektų savo tikslus, organizacija taiko bauginimo metodus, korupciją; siekia gauti kiek įmanoma didžiausią pelną ar daryti įtaką politinei arba ekonominei sferai. Austriai, nepaisydami, kad šioje nusikaltimo sudėtyje reikia įrodyti nemažai požymių, mano, kad šios normos visiškai užtenka norint kovoti su organizuotu nusikalstamumu [20]. Nuo 1998 m. baudžiamasis kodeksas papildytas nuostata dėl baudžiamosios atsakomybės sušvelninimo nusikaltėliams, kurie sutinka bendradarbiauti su kriminalinės justicijos pareigūnais. Šis bendradarbiavimas susijęs su kriminalinės organizacijos rengiamų arba daromų nusikaltimų aplinkybių atskleidimu. Įdomu tai, kad tokiam asmeniui gresianti laisvės atėmimo bausmė iki gyvos galvos gali būti sušvelninta iki 1 metų laisvės atėmimo. Tai, be abejo, priklauso nuo atskleistų aplinkybių turinio, paties nusikaltėlio santykio su ruošiamais ar padarytais nusikaltimais. Baudžiamojo proceso kodekse taip pat yra numatyta nemažai kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių (jos vadinamos „ypatingomis priemonėmis“): plačios įvairių operatyvinių techninių priemonių panaudojimo galimybės, liudytojų apsaugos klausimai.

1989 m. TSRS Liaudies Deputatų Suvažiavime buvo priimtas nutarimas „Apie kovos su organizuotu nusikalstamumu stiprinimą“ [5, p. 53]. Galima teigti, jog tais metais oficialiai buvo pripažinta, kad TSRS egzistuoja organizuotas nusikalstamumas. 1991 m. išleidžiamas prezidento įsakas „Dėl kovos su ypatingai pavojingais nusikaltimais ir jų organizuotomis formomis priemonių stiprinimo“. Tačiau šis įsakas buvo deklaratyvus pobūdžio, juolab, kad, subyrėjus Sovietų Sąjungai ir atsidarius sienoms, organizuotas nusikalstamumas tik dar labiau plėtojosi. 1992 m. jau Rusijos Federacijos prezidentas išleido įsaką „Dėl piliečių teisių, teisėtvarkos apsaugos ir kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių stiprinimo“ [21, p. 614]. Šiuo įsaku šiek tiek pavyko pažaboti nusikalstamų organizacijų vadeivas ir aktyvius jų narius, turint omenyje, kad tokius asmenis galima buvo sulaikyti iki 30 parų. Tačiau buvo keliamas ir klausimas dėl tokio sulaikymo prieštaravimo konstitucijai. Labai svarbus etapas kovojant su organizuotu nusikalstamumu buvo 1994 metai. Rusijos Federacijos prezidentas

išleido įsaką Nr. 1226 „Dėl neatidėliotųjų priemonių ginant visuomenę nuo banditizmo ir kitų pavojingų organizuoto nusikalstamumo formų“ [22, p. 4]. Ypatingomis priemonėmis reikėtų laikyti tai, jog asmenims, įtariamais ar kaltinamiems susijus su organizuotu nusikalstamumu, buvo galima taikyti užkardymo priemones: rašytinį pasižadėjimą neišvykti, asmeninį ar visuomeninių organizacijų laidavimą, užstatą ar sulaikymą iki 30 parų. Taip pat esant pakankamai duomenų apie tokio asmens priklausymą organizuotai nusikalstamai grupei, kuri yra padariusi sunkų kriminalinį nusikaltimą, gavus prokuroro leidimą buvo galima skirti ekspertizes, tikrinti finansinę–ūkinę tokių asmenų bei jų artimųjų veiklą. Nepaisant to, jog šis įsakas buvo sustabdytas, tai buvo viena iš veiksmingiausių priemonių bandant pristabdyti organizuoto nusikalstamumo plitimą Rusijoje. Tais pačiais metais Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas buvo papildytas federaliniu įstatymu ir įvesta nauja nusikaltimo sudėtis – 171 straipsnis „Nusikaltimo padarymas grupės iš anksto susitarusių asmenų arba organizuotos grupės“ [23, p. 1109]. Šios dvi bendrininkavimo formos skyrėsi tuo, jog organizuotai grupei būdingi požymiai yra pastovumas ir išankstinis susitelkimas nusikalstamai veiklai. Vertas dėmesio faktas, kad pirmą kartą tame pačiame straipsnyje buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė ir asmenims, kurie sukūrė tokią grupę, vadovavo jai arba dalyvavo jos daromuose nusikaltimuose. Už visus organizuotos grupės padarytus nusikaltimus tokie asmenys atsakingi tik tiek, kiek tai apėmė jų tyčia. 1995 m. priimamas įstatymas „Dėl valstybinės teisėjų, teisėsaugos ir kontroliuojamųjų organų pareigūnų apsaugos“. Jis palietė tas asmenų kategorijas, kurių tiesioginės funkcijos yra kovoti su organizuotu nusikalstamumu. Tais pačiais metais priimamas federalinis įstatymas „Dėl operatyvinės paieškos veiklos“, kuriuo remiantis atsirado tokios operatyvinės priemonės kaip operatyvinis praskverbimas bei operatyvinis eksperimentas [21, p. 616]. Gana paradoksali padėtis susiklostė 1996 m., kai prezidentas 3 kartus vetavo Kovos su korupcija bei 2 kartus – Kovos su organizuotu nusikalstamumu įstatymus. Vietoj jų prezidentas išleido keletą įsakų, kurie iš esmės negalėjo išspręsti kovos su organizuotu nusikalstamumu problemų. Tais pačiais metais priimamas naujas Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. Nuo 1997 m. sausio 1 d. įsigaliojusio šio Kodekso 35–ajame straipsnyje atsirado nauja nusikalstamo susivienijimo sąvoka. Nusikalstamas susivienijimas apibūdinamas kaip visiškai susitelkusi organizuota grupė (organizacija), sukurta daryti sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, arba organizuotų grupių sąjunga, sukurta siekti tokių pačių tikslų [24, p. 509–510]. Ši norma taip pat numato tokio susivienijimo įkūrėjo ar vadovo atsakomybę už tokio junginio organizavimą ar vadovavimą jam. Taip pat įkūrėjas arba vadovas atsako už visus nusikalstamo susivienijimo padarytus nusikaltimus, kiek apima jų tyčia. Šio Kodekso Ypatingojoje dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamo susivienijimo organizavimą (BK 210 str.), kriminalizuotą ir pinigų plovimą (BK 174 str.), komercinį papirkimą (BK 204 str.). Taigi naujasis Kodeksas numatė palankias sąlygas kovoti su organizuotu nusikalstamumu. Tai susiję ne tik su naujų nusikaltimo sudėčių atsiradimu, bet ir su tuo, kad minėti nusikaltimai, padaryti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo, tampa aplinkybėmis, sunkinančiomis bausmę. Jau minėjau, kad atsirado nauja sąvoka – nusikalstamas susivienijimas, sukurtas daryti sunkius nusikaltimus. Pagal Rusijos BK sunkiais nusikaltimais laikomi tie, už kuriuos numatyta nuo 5 iki 10 metų laisvės atėmimo (BK 15 str.) bausmė. Vadinasi, už bet kokią sunkų nusikaltimą, padarytą esant nusikalstamo susivienijimo nariu, asmenys gali būti baudžiami nuo 7 iki 15 metų laisvės atėmimo, o jeigu tai padaroma pasinaudojant tarnybine padėtimi – iki 20 metų nelaisvės konfiskuojant turtą [24]. Susipažinus su šiomis normomis, peršasi išvada, jog didesnio teisinio poveikio organizuotam nusikalstamumui, ypač jo elitui, nenumatoma, išskyrus tai, kad organizuotiems nusikaltėliams nustatytos gana griežtos bausmės.

Artima Lietuvos kaimynė Baltarusija, suprasdama, kad kovoti su šiuolaikiniu organizuotu nusikalstamumu galiojantis Kodeksas (įsigaliojęs 1961 m.) yra nepajėgus, ėmėsi priemonių jį tobulinti. Baltarusijos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1994 m. vietoj Baudžiamojo kodekso skirsnio „Nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai“ įvedė naują skirsnį „Nusikaltimai verslo ir kitoje ūkinės veiklos sferoje“ [6, p. 115]. Atsirado naujos nusikaltimų sudėtys – „komercinis papirkimas“, „tyčinis bankrotas“, „kredito ar dotacijų išviliojimas“ ir kt.

Tačiau svarbiausi papildymai buvo padaryti 1997 metais. Baudžiamojo kodekso Bendrojoje dalyje atsirado BK 17' straipsnis „Nusikaltimo padarymas grupės asmenų“ ir BK 17'' straipsnis „Nusikalstama organizacija“. Organizuota grupė ir nusikalstama organizacija skiriasi tuo, jog nusikalstama organizacija jungia dvi ar daugiau pastovias nusikalstamas grupes, kurios turi vieną vadovą, siekia nusikalstamu būdu gauti bendrų pajamų, yra pasiskirsčiusios įtakos sferas, naudoja korupciją. Tuo tarpu organizuotai grupei yra būdingas dviejų ar daugiau asmenų išankstinis susitarimas užsiimti nusikalstama veikla. Taigi organizuotas nusikalstamumas reiškiasi dviem formomis: veikiant pastovioje nusikalstamoje grupėje arba vykdant nusikalstamą veiklą nusikalstamoje organizacijoje. Be to, Kodekso Ypatingojoje dalyje numatoma baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamos organizacijos sukūrimą ir dalyvavimą joje (BK 74–2 str.). Čia įtvirtinta svarbi nuostata, jog asmuo, būdamas tokios organizacijos narys, savanoriškai pranešęs apie tokios organizacijos egzistavimą ir padėjęs ją demaskuoti, gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už dalyvavimą nusikalstamoje organizacijoje [25, p. 65]. Taip pat Ypatingojoje dalyje yra ir kitų nusikaltimų sudėčių, skirtų kovai su organizuotu nusikalstamumu – „nusikalstamų pajamų legalizavimas“, „privertimas sudaryti sutartį arba įvykdyti įsipareigojimus“.

1984 m. Australijos vyriausybė įkūrė Nacionalinę nusikalstamumo instituciją (*National Crime Authority*). Tai yra nepriklausoma institucija, kurios pagrindinis tikslas – kova su organizuotu nusikalstamumu. Ši institucija yra priėmusi aktą, kuriame nepateikiamas organizuoto nusikalstamumo apibrėžimas, tačiau apibrėžiamas vadinamasis „atitinkamas nusikaltimas“ [7, p. 1]. Tai yra kruopščiai suplanuoti ir puikiai organizuoti nusikaltimai, į kurių padarymą įtraukiami du ar daugiau žmonių, taikomi sudėtingi metodai bei technika. Tas pats aktas pateikia konkrečių nusikaltimų sąrašą: sukčiavimas, nelegali prekyba narkotikais, prekyba ginklais, pelno siekimas neįteisintais būdais, nelegalus faunos importas (eksportas) ir kt. Kaip matosi iš pateikto nusikaltimų sąrašo, tai yra sunkūs nusikaltimai. Taigi galima teigti, jog ši institucija organizuotą nusikalstamumą sieja su sunkių nusikaltimų padarymu. Labai veiksmingas metodas kovojant su organizuotu nusikalstamumu Australijoje yra piliečių finansinių sąskaitų patikrinimas [26, p. 33]. Šios šalies įstatymai įpareigoja bankus pranešti policijai apie įtartinus indėlius. Tai leidžia nustatyti asmenis, gaunančius pajamas iš nusikalstamos veiklos.

Japonijos organizuotas nusikalstamumas, priešingai negu kitų pasaulio valstybių, yra labai specifinis. Čia veikiančios nusikalstamos organizacijos pasižymi intensyvia nusikalstama veikla, ypatingais organizaciniais principais, yra pasidalijusios įtakos sferas ir, be abejo, naudodamos prievartą, siekia ekonominės naudos. Tai gali būti bet kokia organizacija, padedanti savo nariams kolektyviškai ar kitokiu būdu įvykdyti smurto veiksmus. Šioje šalyje nėra jokie organizuotą nusikalstamumą apibrėžiančio įstatymo. 1992 m. buvo priimtas įstatymas „Dėl neteisėtų „Boryokudan“ veiksmų prevencijos“ [7, p. 13]. Keistokas terminas „Boryokudan“ japonų įstatymų leidyboje reiškia organizaciją, kuri naudoja prievartą. Minėtame įstatyme yra nuostata, kad Viešojo saugumo komitetas jakudžų [27] gaujas gali paskelbti „ypatingomis gaujomis“ ir uždrausti joms veikti atitinkamose veiklos srityse. Tai iš esmės yra organizuotam nusikalstamumui būdingos nusikalstamos sferos: pinigų, prekių, kreditų prievartavimas; kišimasis į civilinius–teisinius santykius ir kt. Šis Komitetas taip pat draudžia jaunimo įtraukimą į gaujos gretas bei gali taikyti kitus draudimus. Nustačius, kad gaujos nariai nesilaiko nustatytų draudimų, jiems gresia laisvės atėmimas arba piniginės baudos. Tačiau tokia administracinė–teisinė kontrolės sistema gali būti suprantama ir veiksminga tik esant viešai jakudžų veiklai. Dar vienas labai įdomus dalykas yra tai, jog Japonijoje rūpinamasi, kaip sutrukdyti jakudzoms prasiskverbti į visuomenę. Todėl čia kuriami įvairūs konsultaciniai punktai bei fondai, palaikantys aukas, nukentėjusias nuo jakudžų. Nuo 1980 m. Japonijoje veikia „Švarių rankų“ programa, sukurtas Policininko etikos kodeksas. Šios priemonės taip pat nukreiptos kovai su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu.

1992 m. Latvijos baudžiamojo kodekso Bendroji dalis buvo papildyta 17–1 straipsniu, kuris apibrėžia organizuotą grupę [28]. Organizuota grupė – tai daugiau negu dviejų asmenų pastovus susivienijimas, susikūręs bendrai nusikalstamai veiklai, kurioje pagal išankstinį susitarimą grupės nariai yra pasiskirstę vaidmenimis. Tokios organizuotos grupės įkūrėjas ar

vadovas atsako už visus grupės padarytus nusikaltimus, kiek apima jo tyčia. Tuo tarpu kiti grupės nariai atsako už tuos nusikaltimus, kuriuose jie dalyvavo. Baudžiamasis kodeksas 1994 m. buvo papildytas norma, numatančia atsakomybę už turto prievartavimą, padarytą organizuotos grupės [7, p. 14]. Vien tokios grupės įkūrimas ir narystė joje užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Atsakomybė didėja, jeigu tokia grupė, prievartaudama turta, naudoja smurtą arba naudojant smurtą yra padaroma rimtų sužalojimų arba atsiranda kitokių pavojingų padarinių. Didžiausia sankcija už šį nusikaltimą siekia 15 metų laisvės atėmimo bei visais atvejais konfiskuojamas turtas. Čilės baudžiamieji įstatymai organizuotą nusikalstamumą įvardija kaip nelegalias asociacijas. Tai gali būti bet kokia asociacija, įsteigta turint tikslą daryti nusikaltimus, nukreiptus prieš viešąją tvarką, papročius, žmones ar nuosavybę. Jau vien tokios asociacijos įkūrimo faktas traktuojamas kaip nusikaltimas. Kolumbijos baudžiamasis kodeksas numato atsakomybę už kelių žmonių susitarimą padaryti nusikaltimą. Įstatymas nenurodo konkrečių nusikaltimų, vadinasi, atsakomybė iškyla už bet kokio nusikaltimo padarymą grupėje. Atsakomybė griežtėja, jeigu tokia grupė, darydama nusikaltimus, naudojo šaunamuosius ginklus. Tas pats įstatymas numato baudžiamąją atsakomybę sąmokso skatintojams bei lyderiams. Nustačius tokius asmenis, jiems nuosprendis griežtinamas vienu trečdaliu. Čekijos Respublikos baudžiamojo kodekso 89 straipsnio 20 paragrafas apibrėžia organizuotą nusikalstamumą kaip žmonių asociaciją [7, p. 8]. Ši asociacija išsiskiria savo vidine struktūra, kiekvienas asociacijos narys atlieka skirtingas funkcijas, yra pasiskirstę veiklos sferas, nuolat plėtoja nusikalstamą veiklą, o asociacijos tikslas – gauti pelno. To paties kodekso 163 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę asmenims, kurie įsteigia ar remia tokią asociaciją. Suomijos baudžiamajame kodekse yra dvi nuorodos į organizuotą nusikalstamumą. Pirmoji nuoroda yra 6 skyriaus bendrojoje sekcijoje, kurioje kalbama apie bausmių griežtumą [7, p. 9]. Viena iš priežasčių sugriežtinti bausmę yra būtent tai, kad nusikaltimą padaro organizuotos grupės narys (turi būti padarytas sunkus nusikaltimas). Antroji nuoroda yra 50 skyriaus specialiojoje sekcijoje, kur kalbama apie nusikaltimus, susijusius su narkotikais. Jeigu paaiškėja, kad organizuota grupė buvo sutelkta daryti būtent tokio pobūdžio nusikaltimus, tai organizuotos grupės buvimas iškart tampa sunkinančia aplinkybe. Ispanijos įstatymuose nėra specifinės nuorodos į organizuotą nusikalstamumą. Tik padarius tam tikrus nusikaltimus, kai į jų padarymą yra įtrauktos žmonių grupės, organizacijos ar asociacijos (netgi tada, kai šios grupės yra tik laikinos) gali būti sugriežtinta bausmė [29]. 1993 m. buvo priimtas įstatymas, numatantis priemones pinigų plovimui sustabdyti. Šio įstatymo paskirtis – finansinių sistemų ir kitų ekonominės veiklos sektorių veiklos prevencija užkertant kelią pajamų plovimui, gautų iš nusikalstamos veiklos, t.y. narkotikų, teroristinių grupių ar organizuotų gaujų. 1994 m. priimamas įstatymas „Dėl liudytojų apsaugos“. Šiuo įstatymu įsipareigojama apsaugoti liudytojus, kurie sutinka bendradarbiauti tiriant nusikaltimus. Meksikos baudžiamojoje teisėje taip pat nėra organizuoto nusikalstamumo apibrėžimo, tačiau yra atskiras federalinis įstatymas, skirtas kovai su šiuo reiškiniu [7, p. 16]. Šiame įstatyme reglamentuotas slaptas telefono pokalbių pasiklausymas, numatytas aukos, nukentėjusios nuo organizuotų nusikaltimų, galimybė nuo atsakomybės atleisti asmenis, kurie sutinka bendradarbiauti su policija. Taip pat yra įsteigtas specialus prokuroro institutas bei specialūs policijos padaliniai, kurie tiria nusikaltimus, susijusius su organizuotu nusikalstamumu (terorizmo aktus, žmonių pagrobimus, nelegalią prekybą narkotikais, nelegalią prekybą ginklais ir pan.). Naujosios Zelandijos baudžiamieji įstatymai organizuotą nusikalstamumą apibrėžia kaip 6 ar daugiau asmenų veikiančią asociaciją, kurios tikslas – įgyti kapitalo naudojant nusikalstamus veiksmus. Slovakijoje 1994 m. buvo priimtas specialus Kovos su organizuotu nusikalstamumu aktas [7, p. 17]. Šis Aktas numato specialias kovos su organizuotu nusikalstamumu prevencijos priemones. Taip pat šiuo Aktu siekiama aptikti ir patraukti atsakomybėn fizinius arba juridinius asmenis, kurių veiklos tikslas – legalizuoti pajamas, gautas padarius sunkius organizuotus nusikaltimus. Kanadoje yra sukurtas specialus informacijos bankas, kuriame kaupiama visa informacija apie visus asmenis, įtariamus susijusius su organizuotu nusikalstamumu, terorizmu, narkotikų prekyba [30, p. 15]. Toks būdas, kai bandoma nustatyti visus su organizuotu nusikalstamumu susijusius asmenis, yra gana veiksmingas.

Svarbus vaidmuo kovojant su organizuoju nusikalstamumu tenka tarptautinėms organizacijoms. Galima priskaičiuoti 129 tarptautines organizacijas, kurios vienaip ar kitaip turi įtakos organizuotam nusikalstamumui [20, p. 12–16]. Svarbiausios iš jų yra: Europos Sąjunga, Jungtinių Tautų Organizacija, Interpolas, Pasaulinė muitinės organizacija, vadinamoji grupė G7/P8 – ekonomiškai išsivysčiusių pasaulio valstybių (JAV, Kanada, Vokietija, Prancūzija, Italija, Japonija, Anglija ir Rusija) grupė, finansinių veiksmų grupė FATF, Dublino grupė dėl narkotikų ir t.t. Reikšminga yra Europos Sąjungos programa. Tai yra 30 kovos su organizuoju nusikalstamumu rekomendacijų, priimtų Amsterdame. Jose pirmenybė suteikiama tarptautiniam bendradarbiavimui kovojant su nelegali prekyba narkotikais, radioaktyviomis ir branduolinėmis medžiagomis, nelegalia migracija, prekyba žmonėmis, pinigų plovimu, automobilių vagystėmis. Viena iš rekomendacijų pateikta įvertinus politinius, ekonominius bei socialinius pokyčius suskilus totalitariniams režimams Centrinėje bei Rytų Europoje – 1996 m. rekomendacija Nr. R(96)8 „Dėl kovos su nusikalstamumu politikos besikeičiančioje Europoje“ [31, p. 31–33]. Šia rekomendacija siekiama, kad būtų įtvirtinta bendra organizuoto nusikalstamumo samprata, aktyvinti šalių bendradarbiavimą kovojant su šiuo neigiamu socialiniu reiškiniu, ieškoti būdų, kad būtų kuriamos specialios institucijos, kurios specializuotųsi tirti organizuotus nusikaltimus. Kova su organizuoju nusikalstamumu gali būti veiksminga tik jei ji bus suvokiama kaip tarptautinė visų valstybių užduotis. Europa turėtų plėtoti bendrą kovos su organizuoju nusikalstamumu politiką, tačiau neužmiršti bendradarbiauti ir su kitomis pasaulio valstybėmis. Svarbus vaidmuo, užkertant kelią organizuotam nusikalstamumui, turėtų tekti Europolui, kuris užtikrins Europos šalių policijos bendradarbiavimą.

Išvados

1. Skirtingų valstybių kovos su organizuoju nusikalstamumu baudžiamoji politika rodo, jog, kovojant su šiuo reiškiniu, nepakanka priimti tik baudžiamuosius įstatymus – būtini ir specialūs kompleksiniai kovos su organizuoju nusikalstamumu įstatymai. Tai rodo ir Italijos, JAV, Vokietijos, Australijos patirtis. Tuo tarpu kitose valstybėse (daugiausia Rytų Europos), ši problema sprendžiama priimant atitinkamus pavienius sprendimus arba lieka neįgyvendintuose projektuose ar teorinėse koncepcijose. Be abejo, tai lemia ne tik patirtis, bet ir skirtingos valstybių teisinės sistemos. Organizuoju nusikalstamumas pasireiškia įvairiomis formomis, prisitaiko prie konkrečių vietos bei laiko sąlygų, todėl atskiros valstybės ieško skirtingų būdų kovoti su organizuoju nusikalstamumu. Visi šie veiksniai ir lemia taikomų baudžiamųjų teisinių priemonių įvairovę.

2. Apžvelgus skirtingų valstybių kovos su organizuoju nusikalstamumu teisinius aktus, galima pastebėti, kad pirmiausia yra stengiamasi silpninti bei likviduoti pačius organizuotus nusikalstamus junginius bei plėsti jų narių baudžiamąjį persekiojimą. Silpniausia vieta šioje srityje – tai organizuoto nusikalstamumo elito atskleidimas bei persekiojimas. Toliausiai pažengusios šioje srityje ir didžiausią patirtį kovojant su organizuoju nusikalstamumu turinčios šalys yra Italija ir JAV.

3. Taip pat visos valstybės ieško visų įmanomų būdų, kaip sumažinti galimybes organizuotam nusikalstamumui gauti pelno iš nusikalstamos veiklos. Todėl beveik visi be išimties įstatymai numato kriminalinio kapitalo sunaikinimą. Juk nusikalstamos grupuotės pirmiausia siekia ekonominės naudos, kontroliuoti ir valdyti verslo bei nusikalstamos veiklos sritis. Daugumos šalių įstatymai numato turto, gauto iš netisėtos veiklos ar tai veiklai naudojamo, konfiskavimą (Italijos, JAV, Vokietijos, Rusijos, Latvijos). Ir vėl išsiskiria Italija ir JAV. Šiose šalyse už kai kurių rūšių nusikaltimus taikomas „kaltumo prezumpcijos“ principas, kai ne teisėsaugos institucijos įrodinėja įtariamojo asmens įsigyto turto kilmę, o jis pats turi įrodyti, kad turtas įsigytas teisėtai ir atitinka legalias pajamas.

4. Daugelio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose neapibrėžiama organizuoto nusikalstamumo samprata (išskyrus Čilę, Naująją Zelandiją bei Čekiją), bet kriminalizuojamos atskiros bendrininkavimo formos. Beveik visose valstybėse numatyta baudžiamoji atsakomybė jau vien už nusikalstamos organizacijos (ar nusikalstamo susivienijimo) sukūrimą bei

narystę tokioje organizacijoje (Italija, JAV, Austrija, Rusija, Baltarusija, Japonija, Latvija, Čilė, Čekija).

5. Kai kurių valstybių baudžiamieji įstatymai numato tam tikras lengvatas asmenims, kurie sutinka bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis likviduojant nusikalstamas organizacijas ar užkertant kelią jų daromiems nusikaltimams (JAV, Austrija, Baltarusija, Ispanija, Meksika). Tokiems asmenims gali būti paskirta mažesnė bausmė arba jie gali būti iš viso atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės.

6. Galima pastebėti, kad už nusikaltimus, susijusius su organizuotu nusikalstamumu, įstatymai numato labai griežtas bausmes (JAV, Rusija, Baltarusija, Latvija). Šiose šalyse pastebima tendencija griežtinti bausmes organizuotų nusikalstamų grupių organizatoriams ir ypač pavojingiems jų nariams. Italijoje gana veiksminga įstatymo nuostata, leidžianti vėliau (jau atlikus bausmę) persekioti organizuotų nusikalstamų grupuočių narius.

7. Organizuotas nusikalstamumas – ne vien nacionalinė, bet ir tarptautinė problema. Todėl būtinas platesnis ir veiksmingesnis valstybių teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas rūpinantis organizuoto nusikalstamumo prevencija bei kontrole. Užkirsti kelią organizuotam nusikalstamumui gali padėti įvairios tarptautinės organizacijos – Europos Sąjunga, Jungtinių Tautų Organizacija, Interpolas ir kitos.

LITERATŪRA

1. **Устинов В. С.** Понятие и криминологическая характеристика организованной преступности. – Нижний Новгород, 1993.
2. **Организованная** преступность. Проблемы, дискуссии, предложение. – Москва, 1989.
3. **Šio įstatymo** projektą parlamente pristatė Sicilijos komunistų vadovas Pija La Torre, o priimtas jis buvo tik 1982 m., kai jo iniciatorius buvo nužudytas. **Минна Р.** Мафия против закона. – Москва, 1988.
4. **Codice Penale.** Edizione, 1999.
5. **Организованная** преступность–4. – Москва, 1998.
6. **Басецкий И. И., Безлюдов О. А., Легеченко Н. А.** Организованная преступность. – Минск, 1997.
7. **Organized crime.** Definitions and Laws. Cuoncil of Europe. – Strasbourg, 1998.
8. **Abadinsky H.** Organized crime in Chikago. 1994.
9. **Block A., Chambliss W.** Organized crime. – New York, 1981.
10. **Consumer Credit Protection Act.** Public Law.
11. **Organized crime** inUnited States. Cuoncil of Europe. – Strasbourg, 1997.
12. **Organized crime** and use of violence. Hearing before Permanent Subcammittee on Investigations. US Senate. 96th Congress. – Washington (D. C.), 1980.
13. **Verons** Texas Codes Annotated. Penal Code. – St. Paul, 1978. Vol. 4.
14. **Правовые** условие борьбы с организованной преступностью в США. 1993.
15. **Борьба** администрации США с наркоманией // Борьба с преступностью за рубежом. 1993. Nr. 6.
16. **Lammich S.** Kovos su organizuotu nusikalstamumu teisinės priemonės Vokietijoje // Jurisprudencija. 1999. Nr. 13(5).
17. **Kriminalistik.** 1998. Nr. 1.
18. **Зибер У.** Организованная преступность Японии и Германии. – Москва, 1999.
19. **Соомmittee** of Experts on Criminal law and criminological aspects of organised crime. Organized crime in the Federal Republic of Germany: the situation in 1996. Council of Europe. – Strasbourg, 1996.
20. **Kriminalistik.** 1998. Nr. 12.
21. **Криминология.** – Москва, 1997.
22. **Водько Н. П.** Уголовно–правовая борьба с организованной преступностью. – Москва, 2000.
23. **Собрание** законодательства Российской Федерации. 1994. № 10.
24. **Коментарий** к Уголовному кодексу Российской Федерации. – Москва, 1999.
25. **Уголовный** кодекс Республики Беларусь. – Минск, 1998.
26. **Гриффитс С.** Борьба с организованной преступностью в федерации // Проблемы преступности в капиталистических странах. 1990. № 10.

27. **Terminas** „jakudza“ kilęs iš japoniško kortų žaidimo, kuris buvo žaidžiamas iš pinigų. Atskiros šio žodžio dalys reiškė skaičius: „ja“ – 8, „ku“ – 9, „dza“ – 3. Bendra suma yra 20. Tai yra mažiausia suma, kurią galima statyti.
28. **Уголовный** кодекс Латвии. 1993.
29. **Уголовный** кодекс Испании. 1999.
30. **Защита** персональных данных в Канаде // Борьба с преступностью за рубежом. 1993. №. 5.
31. **Политика** борьбы с преступностью и уголовное право в изменяющейся Европе // Вопросы борьбы с преступностью за рубежом. 1999. №. 10.

Punishable Legal Means in Fight with the Organised Crime in Laws of Other Countries

A. Gutauskas

Doctoral Candidate of Law Academy of Lithuania

SUMMARY

This article analyses the punishable legal means in fight with organised crime in several countries. The penal laws and other legislative acts which are related in this article show the problems and how they are applying in fight with criminals in other countries. The main attention is shown to the countries which have old and profound traditions in fighting with organised crime, such as Italy and USA. Namely these two countries have the biggest amount of punishable legal means applying which it is possible to have an influence to organised crime. There is analysed the legislation of the other countries, which have the separate legal systems, and how these punishable means effect on organised crime. That is an experience of Germany, Austria, Australia, Russia, Byelorussia, Japan, Latvia and other countries. The experience in this sphere is important in all countries, but it isn't possible to copy and move mechanically these norms into the laws and legislative acts of other countries. The organised crime, as a specific social occurrence, is different in all countries, it has the various forms and structure, different spheres of activities, which are predetermined by social, economic, politic and other causes. Therefore, in this article the author tries to show how separate countries respond to the problem of organised crime and what legal means and methods are taken to stop the growth of this phenomenon. The article is ended by analysing the activities of the international organizations and what is their role in fighting with organised crime.

